

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
ЦЕНТР НЕПЕРЕРВНОЇ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор
з науково-педагогічної роботи
Людмила СТЕПАНЕНКО
20 червня 2024 року

**ОРГАНІЗАЦІЯ МУЗИЧНОГО ЖИТТЯ В КРАЇНАХ
СУЧАСНОЇ ЄВРОПИ**

**Програма підвищення кваліфікації керівників, спеціалістів
закладів культури та педагогічних працівників
закладів мистецької освіти**

Форма навчання	<u>очна/заочна</u>
Навчальний рік	<u>2024/2025</u>
Кількість кредитів ECTS	<u>2.5</u>
Мова викладання, навчання й оцінювання	<u>українська</u>
Форма підсумкового контролю	<u>Залік</u>

Розробник: Пономаренко Олена Юріївна

Розробник: ПОНОМАРЕНКО Олена Юріївна, кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри історії світової музики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського.

ПОГОДЖЕНО

Директорка Центру неперервної культурно-мистецької освіти
кандидат педагогічних наук, доцент

Ірина ШЕВЧЕНКО

СХВАЛЕНО

В.о. зав. кафедри музичного мистецтва, д. культурології, професор, заслужений діяч мистецтва України, член Національної всеукраїнської музичної спілки

Світлана САДОВЕНКО

Протокол № 16 від 13 червня 2024 р.

Затверджено Вченою радою Академії протокол від 20 червня 2024 р. № 14

1. Анотація (опис) програми (у т. ч. міждисциплінарні зв'язки).

Програма підвищення кваліфікації «Організація музичного життя в країнах сучасної Європи» є важливою складовою професійної підготовки керівників, спеціалістів закладів культури та педагогічних працівників закладів мистецької освіти. Професійна діяльність музиканта будь-якого фаху є неможливою поза чіткими уявленнями щодо функціонування музичного мистецтва в загальному соціокультурному полі сьогодення. Вже протягом багатьох років специфіка організації музичних подій в Європі працює за певною моделлю, основна мета якої, по-перше, — високий рівень художньої складової проєктів; по-друге, — становить складну, багатопланову управлінську діяльність, яка вимагає нових підходів економічних, підприємницьких, управлінських і маркетингових. Вивчення особливостей співпраці всіх, хто бере участь в організаційному процесі, співпраця державних, фінансових інститутів, приватного бізнес-сектору, асоціацій і фондів; специфіки функціонування закладів, установ та організацій музичного мистецтва, як соціокультурних інститутів, а також культурно-мистецьких проєктів, як вагомих подій сьогодення в музичному житті європейських країн.

2. Мета програми - розглянути специфіку функціонування музичного мистецтва в загальному соціокультурному полі, зокрема щодо організації, характеру, умов і особливостей музичного життя в сучасному соціокультурному просторі Європи.

3. Завдання програми:

- систематизувати відомості про особливості організації музичного життя, що розпорошені в наукових працях і періодичних публікаціях, в яких музичне життя розглядають як процесуально-динамічне явище - в соціології і менеджменті, що відіграють визначальну роль в організації цього процесу;

- розглянути діяльність оперних театрів в системі соціальної комунікації європейських міст як фактор розвитку оперної культури в музичному житті сучасної Європи;

- визначити вагому роль державних структур і приватного сектору в контексті сучасних процесів організації музичного життя в країнах сучасної Європи;

- підготувати музикантів до продуктивної роботи у сфері музичного життя (творчі колективи, організації, інститути, заклади освіти).

Програма забезпечує набуття таких компетентностей:

загальні:

- здатність до абстрактного та історичного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність вчитися і бути сучасно навченим;
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

фахові:

- розуміння закономірностей процесу організації сучасного музичного мистецтва;

- розуміння взаємозв'язку між функціонуванням художньої складової сучасної культури та економічної складовою;
- знання особливостей різних структурних утворень, що забезпечують організацію і функціонування музичного життя сучасної Європи (оперний театр, культурно-мистецькі проекти тощо);
- вміння самостійно працювати з джерелами (дослідницькою літературою та первинними джерелами), з метою з'ясування характерних особливостей конкретного структурного об'єкта.

4. Попередні вимоги до опанування програми.

Знання та розуміння: структури сучасного музичного життя; особливості організації музичного життя в умовах ринкової конкуренції, що загострилась особливо після пандемії Covid - 19, що становить складну, багатопланову управлінську діяльність, яка вимагає нових підходів економічних, підприємницьких, управлінських і маркетингових; характеристики основних структурних утворень європейської музичного життя (оперний театр, музичні фестивалі, консерваторії як соціокультурні інститути тощо); особливості комунікативних каналів, їх ефективність завдяки креативному рекламуванню культурно-мистецьких подій в музичному житті сучасної Європи.

Вміння: орієнтуватися в структурі сучасного музичного життя; виявляти характерні особливості об'єктів музичної структури; аналізувати особливості функціонування об'єктів структури музичного життя сучасної Європи; застосовувати набуті знання та вміння у власній професійній діяльності.

5. Результати навчання за програмою:

Результат навчання (1. знати; 2. вміння; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1	Знати структуру сучасного музичного життя і застосовувати на практиці особливості організації музичного життя сьогодення, що становить складну, багатопланову управлінську діяльність, яка вимагає нових підходів економічних, підприємницьких, управлінських і маркетингових.	Лекції, семінарські та практичні заняття, самостійна робота з джерелами та інформаційними ресурсами	Оцінювання на семінарських та практичних заняттях, залік	50%
2	Визначати вагомий роль державних структур і приватного сектору в контексті сучасних процесів організації музичного життя в країнах Європи. Виявляти найкращі світові практики з розвитку креативного сектора у сфері сучасної музичної культури, адаптувати їх до власної професійної практики.	Лекції, семінарські та практичні заняття, самостійна робота з джерелами та інформаційними ресурсами	Оцінювання на семінарських та практичних заняттях, залік	20%

3	Установлювати комунікативний діалог з різними професійними суб'єктами і групами, що складають основні структурні утворення музичного життя сьогодення (оперний театр, музичні фестивалі, симфонічні оркестри, консерваторії як соціокультурні інститути тощо).	Лекції, семінарські та практичні роботи, самостійна робота з джерелами та інформаційними ресурсами	Оцінювання на семінарських та практичних заняттях	10%
4	Оцінювати сучасну соціокультурну ситуацію в контексті різних аспектів організаційного процесу музичного життя сьогодення. Отриманий практичний досвід організації європейських музичних проєктів, впроваджувати в професійну діяльність, використовувати його на практиці в музичному житті, виявляти, генерувати і впроваджувати креативні ідеї в професійну діяльність; формулювати, аргументувати професійні завдання; проявляти самостійність суджень та самокритичність у процесі дискусії.	Лекції, практичні роботи, самостійна робота з інформаційними ресурсами	Оцінювання на практичних заняттях	20%

6. Співвідношення результатів навчання із програмними результатами навчання (необов'язково для вибіркових дисциплін, які не входять до блоків спеціалізації)

7. Схема формування оцінки (згідно з п.7 «Положення про організацію освітнього процесу в НАКККіМ» від 16 грудня 2015 р.):

7.1. Форми оцінювання слухачів:

- **поточне оцінювання:**

1. Оцінювання роботи під час практичного заняття з теми 2: 10 балів.
2. Оцінювання роботи під час практичного заняття з теми 3: 10 балів.
3. Оцінювання роботи під час практичного заняття з теми 4: 10 балів.
4. Оцінювання роботи під час практичного заняття з теми 6: 10 балів.
5. Оцінювання роботи під час практичного заняття з теми 7: 10 балів.
6. Оцінювання роботи під час практичного заняття з теми 8: 10 балів.
7. Оцінювання роботи під час практичного заняття з теми 9: 10 балів.
8. Оцінювання роботи під час практичного заняття з теми 10: 10 балів.
9. Оцінювання роботи під час практичного заняття з теми 11: 10 балів.
10. Оцінювання роботи під час практичного заняття з теми 12: 10 балів.

- підсумкове оцінювання: залік.

7.2. Організація оцінювання:

Контроль за якістю навчання слухача здійснюється за 100-бальною системою. Загальну кількість балів формують бали, отримані з усіх тем, змістових розділів: бали, отримані за практичні роботи, презентації тощо; бали, отримані за роботу на семінарських заняттях, а також бали, що отримані за підсумкову роботу (залік).

У випадку відсутності слухача з поважних причин, відпрацювання та перездачі контрольних робіт здійснюються у відповідності до «Положення про організацію освітнього процесу у НАКККіМ» від 16 грудня 2015 р.

Залік виставляється за результатами роботи впродовж навчання за програмою. Слухач, який набрав суму залікових балів (60) має право отримати підсумкову оцінку за результатами контролю. Слухачі, які набрали протягом всієї програми менше 60 балів, обов'язково складають залік.

7.3. Шкала відповідності оцінок

Оцінка за шкалою НАКККіМ (бали)	Оцінка за чотирибальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС
90-100	Відмінно	A
82-89	Добре	B
74-81		C
64-73	Задовільно	D
60-63		E
35-59	Незадовільно	FX
1-34		F

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЗАНЯТЬ
для підвищення кваліфікації керівників, спеціалістів
закладів культури та педагогічних працівників мистецьких шкіл за програмою
«ОРГАНІЗАЦІЯ МУЗИЧНОГО ЖИТТЯ В КРАЇНАХ СУЧАСНОЇ ЄВРОПИ»

№ п/п	Назва розділів, тем	Всього Годин	Види занять та кількість годин			
			Лекції	Практичні	Самостійна робота	Контроль знань
1	Історичні координати європейської музичної системи.	4	2		2	
2	Базові структурні елементи в організації музичної системи сучасної Європи: музичний проєкт — посередник (державні організації або приватні структури) — публіка.	4	2	2		Контрольна робота
3	Музичний менеджмент в Європі: сучасний вектор.	6	2	2	2	Контрольна робота
4	Нові види маркетингу, зокрема <i>Event Marketing</i> (подієвий маркетинг) і <i>Experiential Marketing</i> (емпіричний маркетинг), територіальний маркетинг при організації європейських музичних проєктів.	6	2	4		Контрольна робота
5	Оперний театр як феномен європейської культури в системі соціальної комунікації сучасної Європи.	4	2			
6	Сучасні методи режисерської інтерпретації в європейських театрах (Арена ді Верона, Віденська опера, Байройт, Сан Карло). Постановка Стефано Пода опери «Аїда» Джузеппе Верді: «Арена ді Верона 2023».	6	2	4		Контрольна робота
7	Лірико-симфонічні фонди провідних оперних театрів: специфіка функціонування.	4	2	2		Контрольна робота
8	Проєкти просто неба. Оперні проєкти сучасної Італії під час пандемії Covid 19.	6	2	4		Контрольна робота
9	Функції музичних фестивалів. Россіні Опера Фестиваль (РОФ).	8	4	4		Контрольна робота
10	Музичні фестивалі як інструмент	7	2	5		Контрольна

	територіального маркетингу: Вагнер Фестиваль Равелло.					робота
11	Креативні прийоми реклами музичних подій.	10	4	6		Контрольна робота
12	Публіка як основний елемент в структурі музичного життя Європи.	10	2	6	1	Контрольна робота
	Залік, консультація	3				
	Разом	75	28	39	5	

Загальний обсяг 75 год., в тому числі:

Лекцій – 28 год.

Практичних (ввз) – 39 год.

Самостійна робота – 5 год.

Консультація, залік – 3 год.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СЛУХАЧІВ

Самостійна робота слухачів є одним з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від занять. Упровадження в практику навчальної програми різноманітних форм самостійної роботи активно сприяє модернізації навчального процесу шляхом подолання протиріч між трансляцією знань та їхнім засвоєнням у взаємозв'язку теорії та практики.

Головною метою самостійної роботи є закріплення, розширення та поглиблення набутих у процесі роботи знань, умінь і навичок, а також самостійне вивчення та засвоєння нового матеріалу.

Самостійна робота слухачів за програмою «Організація музичного життя в країнах сучасної Європи» передбачена до кожної теми курсу, зміст якої полягає в таких положеннях:

- самостійне вивчення теоретичних тем;
- самостійна робота із джерелами з метою кращого засвоєння програмного матеріалу;
- підготовка теоретичних повідомлень, інформаційних довідок;
- підготовка вибіркового дослідного завдання на базі критичного огляду наукових публікацій, розроблення пропозицій щодо вирішення актуальних проблем або прогнозів за обраною тематикою.

Одним із видів самостійної роботи є опрацювання матеріалу, визначення головного в змісті лекції, засвоєння її основних моментів. Для систематизації отриманих знань за програмою до кожної наступної теми слід ретельно готуватись: систематично опрацьовувати матеріал попередньої лекції та рекомендовану літературу, повторювати пройдений матеріал. Основні види самостійної роботи слухачів з дисципліни: опрацювання лекційного матеріалу і рекомендованої літератури; самоконтроль рівня засвоєння програмного матеріалу; підготовка відповідей.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Брокетт О., Гілді Ф. Історія театру / пер. з англ. Львів : Літопис, 2014. 730 с.
2. Гагоорт Г. Менеджмент мистецтва. Підприємницький стиль /пер. з англ. Б. Шумиловича. Львів: Літопис, 2008.
3. Гончар О. Ю. «Новий Байройт» у ретроспекції та перспективі історичних змін» кад. ... доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво». Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2023.
4. Грищенко В.В. Особливості дизайну в мистецтві плаката. *Вісник ХДАДМ*. 2011. № 6. С. 138–140.
5. Єфіменко А. Оперний фестиваль у Пезаро. ZBRUC, 2019. 11 вересня. URL: <https://zbruc.eu/node/91989> (дата звернення: 25.09.2022).
6. Зінкевич О.С. Музика говорить мовою нашого часу. *Критика*. Київ, 2004. № 7–8 (81–82). С. 30–34.
7. Зуєв С.П. Сучасний культурний простір та семіотика музичного фестивалю (на матеріалах Харкова) : дис... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.01 Теорія та історія культури (мистецтвознавчі науки) / Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка. Суми, 2006. 207 с.
8. Кияновська Л. Галицька музична культура XIX–XX ст. Чернівці : Книги–XXI, 2007. 424 с.
9. Кияновська Л. Опера як ринок: вистава як маркетинговий хід. Сучасний оперний театр і проблеми оперознавства. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського*. Вип.89. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2010. С. 47–57.
10. Нариси з музичної соціології / Л. Кияновська, З. Ластовецька, О. Пилатюк, А. Скорик А. Львів : 2008.
11. Маркетинг у сфері культури та мистецтв / Ф. Кольбер, Ж. Нантель, С. Білодо, Дж. Деніс Річ; пер. С. Яринич; наук. ред. перекладу І. Безгін. Львів : Кальварія, 2004. 240 с.
12. Косаль Н.С. Еволюція форми плаката як засобу графічної комунікації, 2014. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/712/1/V77_P255-260.pdf.
14. Лалл Дж. Мас-медія, комунікація, культура: глобальний підхід / пер. з англ. Київ : К.І.С., 2002.
15. Пітерс Джон Дарем. Слова на вітрі: історія ідеї комунікації / пер. з англ. Київ : Вид. Дім «КМ Академія», 2004. 302 с.
16. Пономаренко О.Ю. «Вагнер Фестиваль Равелло» як соціокультурний феномен фестивального процесу Італії (до 140-річчя прибуття Вагнера в Равелло). *Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. Київ, 2021. Вип. 130. С. 183–196.
17. Пономаренко О.Ю. Вісімдесятити ювілейний сезон «Maggio Musicale Fiorentino» (роль музичних фестивалів у культурному житті сучасної Італії). *Часопис*. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2018. № 2/39. С. 56–66.
18. Пономаренко О.Ю. Лірико-симфонічні фонди та їх роль при організації мистецьких проєктів в сучасній Італії. *Scientific achievements of modern society*. Liverpool, United Kingdom, 2019. S. 724–734.
19. Пономаренко О.Ю. Музичний менеджмент в Італії: сучасний вектор. *Часопис Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. Київ, 2020. № 2–3 (47– 48). С. 109 – 123.
20. Пономаренко О.Ю. Музичні фестивалі в системі культурного життя Італії. *Культура і сучасність*. Київ: Міленіум, 2017. №1. С. 66–71.
21. Пономаренко О.Ю. Організація музичного життя в сучасній Італії. *Часопис Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. Київ, 2024. № 2. С. 109–123.
22. Пономаренко О.Ю. Професійні та аматорські музичні фестивалі в системі культурного життя сучасної Італії. *East European Science Journal*. Warsaw, 2017. P. 14–20.

23. Пономаренко О.Ю. Роль музичних фестивалів у розвитку італійського мистецтва рубежу ХХ – ХХІ століть. *Трансформаційні процеси в мистецькій освіті та культурі України ХХІ століття*: зб. матеріалів Міжн. наук.-творч. конф., Одеса, Київ, Варшава, 25-26 квітня 2017 р. Київ : НАКККіМ, 2017. С. 130–133.

24. Пономаренко О.Ю. Функції музичних фестивалів у сучасній Італії: «Rossini Opera Festival». *Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. Київ, 2022. № 135. С. 137–150. URL: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2022.135.271014>.

25. Пономаренко О. Pompei Music Fest. Парад юних талантів Україна–Італія. *Музика*. 2016. № 5–6. С. 15.

26. Пономаренко О.Ю. «Ravello Festival»: динаміка розвитку музичних фестивалів в сучасній Італії. *АРТ-платФОРМА*. Київ, 2020. Вип. I (1). С. 293–316.

27. Пономаренко О.Ю. Оперний театр в системі соціальної комунікації сучасної Італії. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. Київ, 2023. № 136. С. 121–129.

28. Сливоцький А. Міграція капіталу. Київ : Університетське видавництво «Пульсари», 2001. 296 с.

29. Станіславська К. Мистецько-видовищні форми сучасної культури. Київ: НАКККіМ, 2012. 320 с.

30. Чекан Ю. Інтонаційні практики та комунікативні технології в українській музиці останнього десятиріччя. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського*. Вип. 68. Музика у просторі сучасності: друга половина ХХ – початок ХХІ ст. Київ : 2007. С. 70–76.

31. Чекан Ю. Сучасна соціокультурна ситуація і проблеми музичної освіти. *Українська музика : науковий часопис*. / Львів, 2013. №3 (9). С.41–53.

32. Черкашина-Губаренко М.Р. Оперний театр в пространстве меняющегося мира. *Аспекти історичного музикознавства*. Харків : Харківський державний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, 2012. С. 68–79.

33. Швед М. Тенденції розвитку міжнародних фестивалів сучасної музики. Львів : Сполом, 2010. 440 с.

34. Шевченко В.Я. Композиція плаката: навч. посібник. Харків: Колорит, 2007. С. 133 с.

35. Шип С. Музыкальный язык в пространстве музыкальной культуры. Музика у просторі культури. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського*. Вип. 33. Київ, 2004. С. 25–37.

Допоміжна:

36. Городецький Ю І. Основи маркетингу та менеджменту (План-проспект спецкурсу). *Питання музичного менеджменту*/ ред. М.Д. Копиця, І. А. Котляревський. Київ: Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського, 1996. С. 4–7.

37. Дейвіс Н. Європа: Історія. / пер. з англ. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2008. 1464 с.

38. Ільганасва В. О. Теоретико-методологічний синтез соціально-комунікаційного знання. *Філософія спілкування: філософія, психологія, соціальна комунікація*. 2009. № 2. С. 96–101.

39. Лалл Дж. Мас-медія, комунікація, культура: глобальний підхід / пер. з англ. Київ : К.І.С., 2002.

40. Пітерс Джон Дарем. Слова на вітрі: історія ідеї комунікації / пер. з англ. Київ: Вид. Дім „КМ Академія”, 2004. 302 с.

41. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій. *Світ соціальних комунікацій*. Київ, 2011. Т. 1. С. 7–11.

42. Accademia Rossiniana “Alberto Zedda” 30 anni. Rossini Opera Festival : Pazzini Stapatore Editore, Villa Verucchio (RN), 2018. 59 с. URL: <https://www.rossinioperafestival.it/contrib/uploads/libro-accademia-30-anni-rid.pdf>.

43. Balestra C., Malaguti A. Organizzare musica: legislazione, produzione, distribuzione, gestione nel sistema italiano. Milano : Edizione Franco Angeli, 2006. 373 p.
44. Bartoletti, R., Gemini, L., Brilli, S. Il Rossini Opera Festival nell'esperienza degli spettatori: indagine su identità, gradimento e comunità del festival. Analisi delle interviste al pubblico dell'edizione. Urbino: Dipartimento di Scienze della Comunicazione, Studi Umanistici e Internazionali: Storia, Culture, Lingue, Letterature, Arti, Media (DISCUI) Università degli Studi di Urbino "Carlo Bo", 2018. 38 p.
45. Bukofzer M. Music in the Baroque Era, from Monteverdi to Bach. New York : Norton and Company Inc., 1947.
46. Conservatorio Rossini. Storia. URL: <https://www.conservatoriorossini.it/storia/>.
47. Croce B. I teatri di Napoli, a cura di G. Galasso. Milano : Adelphi Edizioni, 1992. 404 p.
48. Dragonetti R., Ianniello C., Romano R. Il teatro di San Carlo di Napoli: storia, architettura ed acustica. Napoli : DETEC – Università degli Studi di Napoli Federico II, 2011. 13 p.
49. Diggle's K. Guide to Arts Marketing: The Principles and Practice of Marketing as they apply to the arts. Rhinegold Publishing Ltd, 1984. 256 p.
50. Favaro R. Spazio sonoro. Musica e architettura tra analogie, riflessi, complicità. Marsilio, 2010. 303 p.
51. Greco F.C. Teatro napoletano del '700. Intellettuali e città fra scrittura e pratica della scena. Studio e testi. Napoli : Pironti, 1981. 658 p.
52. Haldey O. Mamontov's Private Opera. Bloomington : Indiana University Press, 2010.
53. Melillo J. Market the Arts! New York: Foundation for the Extension and Development of the American Professional Theatre, 1983. 287 p.
54. Mokwa M.P., Dawson W.M., Prieve E.A. Marketing the Arts. New York: Praeger, 1980. 286 p.
56. Ponomarenko O. Music Festivals in Modern Italy During The Covid-19 Pandemic. *STUDIA UNIVERSITATIS BABEȘ-BOLYAI MUSICA*. Cluj-Napoca, 2022. Is. LXVII, 2. P. 87 – 109. URL: [10.24193/subbmusica.2022.2.05](https://doi.org/10.24193/subbmusica.2022.2.05).
57. Ponomarenko O. Pompei Music Fest la seconda edizione. *Made in Pompei*. Pompei, 2018. № 9. P. 16.
58. Ponomarenko O. Pompei Music Fest, dal 17 al 22 ottobre la terza edizione. *Made in Pompei*. Pompei. 2019. № 9. P. 19.
59. Ponomarenko O. Temporary space of musical Venice (on the example of functioning of The International Festival of Contemporary Music Venice Biennial). *European Journal of Arts*. Vienna, 2021. № 2. P. 123–134.
60. Teatro di San Carlo 2022. URL: <https://www.teatrosancarlo.it/> (consultato: 20.01.2023).
61. Ravenna M. Il sistema delle fondazioni lirico-sinfoniche in Italia. *Tafler Journal*. 2010 [online]. URL: <https://www.tafterjournal.it/2010/04/01/il-sistema-delle-fondazioni-lirico-sinfoniche-in-italia>.
62. Samara T. Design Elements: A Graphic Style Manual. Rockport, 2007. 272 p.
63. Sole G. La crisi delle fondazioni lirico-sinfoniche italiane di Gianluca Sole commissario straordinario del governo per le fondazioni lirico-sinfoniche. *Dimensione Informazione*. 2018 [online]. URL: <https://www.dimensioneinformazione.com/la-crisi-delle-fondazioni-lirico-sinfoniche-italiane-di-gianluca-sole-commissario-straordinario-del-governo-per-le-fondazioni-lirico-sinfoniche>.

Мультимедійні джерела інформації (вибрані):

- Fondazione Arena di Verona. URL: <https://www.teatrosancarlo.it/>.
- Театр Ла Скала. URL: <http://www.teatrolafenice.it/>
- The Metropolitan Opera. URL: <http://www.metopera.org/>.
- CONCERTO IN PIAZZA SAN MARCO URL. : <http://www.teatrolafenice.it/>.
- Opéra National de Paris. URL: <https://www.operadeparis.fr/en>.

- Conservatorio Statale di Musica di Roma Santa Cecilia. URL: <https://conservatoriosantacecilia.it/>.
- Conservatorio San Pietro a Majella. URL: <https://www.sanpietroamajella.it/>.
- Salzburger Festspiele. URL: <https://www.salzburg.info/ru/salzburg/salzburg-festival/salzburg-festival>.
- Bayreuther Festspiele. URL: <https://www.bayreuther-festspiele.de/en/>.